

Merw

Category: Kitapcy,Taryhy ýerler
написано kitapcy | 23 январа, 2025

Merw Türkistan'da Tarihi Bir Türk Şehri:

► MERV

Bugünkü Türkmenistan'ın toprakları içerisinde bulunan Merv şehri, Türk-İslam tarihinin en önemli kültür ve medeniyet merkezlerinden biri olarak tanınmaktadır. Merv'de, Hoca Yusuf Hemedâni hazretleri gibi büyük evliyalar ve Harezmi gibi pek çok büyük âlimler yetişmiştir.

■ Merv tarihte iki büyük felaketle karşılaşmıştır:

1221 yılındaki Moğol istilası Merv'in hayatını yaklaşık 200 sene geriye itmiştir. Moğollar Merv'de yüz binlerce insan öldürmüştür. Çoluk- çocuk ile birlikte 300-400 sanatkâr da esir olarak götürülmüştür. Merv şehri tamamen yıkılmıştır. Bundan sonra şehir bir daha eski haline ulaşamamıştır.

Merv İkinci olarak da 1884'te Rusların eline geçmiştir. Çarlık Rusyasının yıkılmasından sonra ise Sovyet Rusya'nın Komünist idaresi altına girmiştir. Komünizim zamanında da pek çok cami ve türbe yıkılmıştır.

Merv bugün ise 1991 senesinde bağımsızlığına kavuşmuş olan Türkmenistan devletinin bir ilidir.

Merv tarihte kütüphaneleri, türbeleri ve kaleleri ile ünlü bir şehir idi. Şimdi bunlara bir göz atalım:

■ Kütüphaneler

Tarihte Merv'in çok zengin kütüphaneleri vardı. Bu kütüphanelerde binlerce kitap bulunmaktaydı. Meşhur Arap seyyahı Yakut Merv'deki kütüphanelerden şöyle bahsetmektedir:

“ Ben Merv'den 1219 yılında ayrıldım. O devirde Merv en parlak çağını yaşamaktaydı... Ben Merv'den ayrıldığımda orada on tane çok zengin kütüphane bulunmaktaydı. Ben camide bulunan iki

kütüphaneden bahsetmek istiyorum. Bunlardan birisi 'Aziziye' kütüphanesidir. Bu, Sultan Sencer'in muhafızlarından 'Aziz-Al-Din Ebu' Bekir Atik Al-Zincâni Reyhâni'nin ismi ile ilgilidir. Bu kütüphanede 12.000 cilt civarında kitap bulunmaktadır. Öteki kütüphanenin ismi 'Kemâliye' dir. Bu Nizam al- Mülk al- Hasan İbn İshak'ın yaptırdığı kütüphanedir. 'Samani'nin ismini taşımakta olan iki kütüphane daha vardır. Ayrıca 'Amidiye' ve 'Ömeriye' kitaplıkları, 'Mecel Mülk' ün kütüphanesi de mevcut idi. Benim evimde o kütüphaneden ödünç alınan kıymetli 200 dinarı aşan kitapların iki yüzden fazlası bulunmaktaydı”

■ Türbeler

Merv'de pek çok cami ve türbe de Moğollar ve Komünizm zamanında yıkıldı. Sadece Sultan Sencer türbesi günümüze kadar gelebildi. Türbeyi ziyaret eden Doç. Dr. Yüksel Sayan, türbenin ihtişamını şöyle dile getiriyor:

“Türbe koca bir harabeliğin ortasında zamana inat, hala bütün ihtişamıyla dimdik ayakta durmakta. Şehrin uğradığı bunca felakete rağmen bu yapının böylesine ayakta kalması şaşırtıyor insanı. Fakat yaklaşıncı bu binanın ayakta kalmasının tesadüf olmadığı kolayca anlaşıyor. Zira yapı muhteşem bir mimarlık ve mühendislik eseri olduğunu hemen fark ettiriyor. 5 m kalınlığındaki duvarları ve ince bir statik hesabıyla onun üzerine oturtulan, içten kaburgalı (Nervürlü) 17 m çapındaki kubbesi böyle bir direnişin belki ilk ip uçlarını ele veriyor. Türbe bu özellikleriyle sanat tarihi çevrelerinde yalnız Merv'in değil aynı zamanda 12. yy İslam dünyasının en önemli mimari anıtı olarak kabul edilmektedir.

Sultan Sencer'in 1153'de Oğuzlara esir düşmeden önce kendisi için yaptırıp “ Ahiret evi ” anlamında “ Dar'ül ahiret ” adını verdiği bu türbe duvarında Serashlı mimar Muhammed bin Atsız'ın imzasını taşıyor. 13. yüzyılın coğrafyacısı Yakut türbenin turkuaz renkli çinilerinin bir günlük yoldan görüldüğünü söylüyor. Yazık ki dış kubbenin tamamen yıkılması ile onlardan eser kalmamış. Aynı şekilde etrafında yer alan ve belki devrinin en büyük külliyesini oluşturan yapılarda zamana

ve olaylara yenik düşmüşler. Son yıllarda Türkiye devleti ecdada ve tarihe olan vefasını bu türbeyi restore ettirerek göstermek istemiş ve yapının restorasyonunu 2004 yılında tamamlamıştır.”

Sultan Sencer’in türbesi Türk mimarlık sanatının eşsiz örneklerindendir. Türbenin yapımında kullanılan metod Avrupa’da ancak 300 yıl sonra kavranılmış ve uygulama alanına koyulabilmiştir. Yani Sultan Sencer’in türbesinde kullanılan yöntem 300 yıl sonra Rönesans mimarı Flippo Brunellesko tarafından “ Santa Maria” kulesinin yapımında kullanılmıştır.

■ Kaleler

Merv aynı zamanda da bir kaleler şehridir. Günümüzde “Erk Kale”, “ Sultan Kale”, “ Şehriyar Kale”, “ İskender Kale”, “ Şayım Kale” ve “ Abdullah Han”, “ Bayramali Han” gibi yeni Merv kalelerine bakıldığında ister istemez insanı tarihin derinliklerine götürmektedir. Gerçekten de bu dev eserleri ziyaret edip de hayran kalmamak imkânsızdır. Fransız arkoloğu Prof. Paul Benart bu dev kaleler karşısında dehşete düşmüş olanlardan birisidir. Kalenin üstüne çıkıp etrafı gözetleyen Prof. Bernart ıslık çalarak “muazzam” demekten kendini alamamıştır.

Mehmet CAN.

■ Kaynak:

- Dr. Güçmurat Soltanmurat: Bilig. – Eski Merv Çevresine Kültür Felsefesi
Açısından Bir Bakış
- Doç. Dr. Yüksel Sayan- Merv Seyahati. Taryhy yerler